

Oponentský posudek bakalářské práce Matouše Knappa

Povaha mediálního diskurzu o ASC Klinika

Bakalářská práce Matouše Knappa se řadí do rozrůstající se množiny závěrečných prací studentů ÚČJTK FF UK založených na metodě diskursněhistorické kritické analýzy. Jako téma si autor vybral autonomní sociální centrum Klinika (dále ASCK) jako diskursně výrazný případ squattingu; konkrétně analyzuje dva mediální výstupy na toto téma, jež od sebe dělí roční odstup, v obou případech šlo o diskusní pořad veřejnoprávního rozhlasu, v němž zazněla stanoviska příznivců i odpůrců ASCK (přepisy obou pořadů jsou k práci připojeny jako příloha). Matouš Knapp (dále MK) si je vědom toho, že jeho materiál je nevelký (pro potřeby bakalářské práce ho však pokládám za dostatečný) a že historii diskursu o ASCK na jejich základě adekvátně postihnout nemůže.

Kompozici posuzované práce nepokládám za ideální. Výzkumné otázky jsou formulovány hned v dvoustránkovém úvodu; po něm následují necelé dvě strany věnované popisu analytické metody a způsobů její aplikace na analyzovaný materiál, citovány jsou zde tři odborné práce. Za teoretickou část práce pak MK označuje kapitolu, v níž popisuje historii ASCK a na základě sociologické literatury pojmenovává povahu squattingu na Klinice. Myslím si, že v teoretické části závěrečné práce v lingvistickém oboru by měl být největší prostor věnován lingvistické teorii a že by výzkumné hypotézy měly vyplývat z této části. Jinak však k této části práce nemám žádné zásadní připomínky, naopak oceňuji, že až na jedinou výjimku („důležitým bodem bylo“) se MK ve svém výstižném zpracování historie ASCK zdržuje jakéhokoli hodnocení.

Stěžejní částí práce je analýza uvedených rozhlasových pořadů, nejprve *Pro a proti* z 4. 2. 2015 a poté *Odpolední plus* ze 3. 3. 2016. Myslím, že tu MK prokázal schopnost aplikovat zvolený metodologický přístup (DHA) a že analýzou užívaných nominací a predikací, konstrukce sociálních identit aktérů a argumentace odkryl leccos důležitého. Na druhé straně mám za to, že mnohé podstatné momenty analyzovaného diskursu zanedbal, a jeho analýza pro mě jako celek není přesvědčivá. Pokusím se nyní objasnit proč.

Celkový obraz analyzované výseče diskursu o ASCK je podle mě výrazně zkreslen absencí tematizace následujících momentů:

- 1) V obou pořadech je výchozí komunikační pozice zastánců a odpůrců ASCK asymetrická, přičemž zastánci (mezi ně počítám i „členy“) jsou ve výhodě. V prvním pořadu jde jednak o to, že kromě hlasů dvou diskutujících zaznělo i předtočené vyjádření dalšího zastánce (V. Brože), jednak o to, že v úvodním vstupu moderátorka použila nominace, predikace a vůbec formulace zřetelně stranící ASCK (na jedné straně „mladí lidé budovu vyčistili“, „na vlastní náklady“, na druhé straně „v tu chvíli“ „začali úředníkům ležet v žaludku“). I v druhém pořadu je zastoupen jeden odpůrce a dva příznivci, médium tedy opět posluchačům implicitně naznačuje, že příznivců je víc; a nejen to – vyjádření odpůrce bylo puštěno ze záznamu jako první, se zastánci byly poté vedeny telefonní hovory: každý z obou zastánců tedy jednak dostal více prostoru k vyjádření, jednak mohli oba reagovat na slova odpůrce (a jeden z nich toho využil), kdežto žádný odpůrce nemohl reagovat na vyjádření příznivců.
- 2) Vedle nominací, predikací a argumentů používají aktéři analyzovaného diskursu i jiné komunikační strategie, včetně útoků na oponenty a/nebo komunikační partnery. Na vystoupení R. Denemarkové mi připadá nápadné, jak není ochotna uvažovat o argumentech protistrany, které jí předkládá moderátorka, a snažit se o jejich vyvracení: její strategií je smést je ze stolu tím, že je označí za „zástupný problém“ (udělala to v každé ze svých tří replik!). V analýze vystoupení J. Orta nelze smlčet jeho silně negativně hodnotící predikaci

„svévole úřadů“ (s. 72, MK přitom píše na s. 35 výslovně, že aktéra „autorita/moc“, pojmenovaného Ortem standardně jako „úřad“, se žádné predikace netýkají!) a skutečnost, že svého odpůrce přímo obviňuje ze lži (zde dlužno MK přiznat, že Ortovy protiargumenty na s. 36 odhaluje jako neplatné a vposledku potvrzující odpůrcovo tvrzení, ale tvrdím, že neplatně vyvracet tvrzení je menší komunikační prohřešek než neplatně vyvracet tvrzení, která označím za lživá).

Pokud jde o diskusní duel A. Rychlíkové a I. Breziny, i tam se objevuje namísto argumentace strategie přímého negativního hodnocení komunikačního partnera a/nebo jeho tezí, a to opakovaně na straně A. Rychlíkové: „jsou tohleto fakt jako úplně takový prázdný plácání“ (s. 65), „to jsou úplně strašný floskule“ (s. 57), „ten váš pohled je pro mě jakoby nadmíru ideologickej“ (s. 62), „tohle je fakt strašná demagogie ... vy teda buď se neorientujete v tý problematice“ (s. 60), „tenhlecten příměr je fakt jako hodně demagogickej“ (s. 54). Mimoto A. Rychlíková oponentovi – ve snaze ukázat ho jako názorově nekonzistentního – podsouvá názory, které nevyjádřil („vy eh asi jako pravycově zaměřenej člověk přece byste kritizoval ne státní granty“, s. 61), a vytváří nekonkrétní sociální identitu „lidé jako pan Brezina“ (s. 53).

Odpůrci ASCK nic takového v analyzovaných pořadech nedělají. A. Bellu ani nemůže, protože není do diskuse vpuštěn, a I. Brezina vystupuje v řadě momentů nečekaně smířlivě a vstřícně (např. opakovaně činnost ASCK chválí). MK ve své analýze nachází výrazně více neplatných argumentačních schémat (falacií) na straně odpůrců (konkrétně I. Breziny); i kdyby to tak bylo (podle mě není, srov. následující bod), bylo by nezbytné k tomuto A dodat B, že proti neplatné argumentaci odpůrců nestojí na straně zastánců (jen) argumentace platná nebo nejasná, nýbrž i neochota k argumentaci a přímé negativní hodnocení oponentů.

- 3) Mimo pozornost analýzy zůstávají ovšem i četná argumentační schémata užitá A. Rychlíkovou, která lze označit (tak jak to MK s oporou o Wodakovou a Reisigla dělá v jiných případech) jako topoi/falacie: např. vynakládání státních peněz (na činy zaměřené proti ASCK) nebo sobectví majetných (když na s. 55 mluví o obsazení domu na Pohořelci, neopomene jeho majitele označit za „pátého nejbohatšího muže České republiky“; policejní zásah proti ASCK srovnává na s. 67 s liknavým postupem policie proti R. Janouškovi). Zjevně nekorektní je také její srovnávání soukromého vlastnictví budov s vlastněním otroků (s. 22). Ani její předstíraný odstup od ASCK MK, zdá se, nevádí. Další argumenty A. Rychlíkové by bylo možno označit za nesmyslné spíše než nekorektní: např. když na otázku „Nevznikl by centrem Klinika precedens k dalšímu obsazování objektů?“ odpovídá, že „v případě legalizace by precedens nevznikl“ (s. 27) – logicky by přece právě dodatečná legalizace nelegálního obsazení budovy k dalším nelegálním obsazením povzbuzovala. Na s. 24 MK uvádí tezi A. Rychlíkové „soukromé vlastnictví není přínosem pro společnost“ a poté identifikuje „sérii argumentů“, jež nehodnotí. Podle mého názoru tyto argumenty tezi nijak nepodkládají, jejich obsahy jsou vůči ní irelevantní.

Neodhalené argumentační chyby se dopouští i J. Ort: „objekt je pro stát potřebný“, „jelikož aktivity jsou veřejně prospěšné“ (s. 37). Aktivity se ovšem mohou uskutečňovat i v jiném objektu.

U R. Denemarkové MK odhaluje neplatných argumentů řadu; jen na s. 38–39 lze upozornit na jeho zkratkovitou formulaci shrnutí, která ztotožňuje „lidi u moci, kteří potřebují izolovanou a sobeckou společnost,“ s „lidmi u moci, kteří centru brání“.

- 4) Některé topoi MK označuje jako falacie jednosměrně. Je-li falacií poukaz na mládí členů ASCK (konotující nezralost) ze strany I. Breziny (MK píše o znevažování protivníka poukazem na jeho mládí na s. 41), je falacií i zdůrazňování mládí členů ASCK (konotující energičnost) ze strany R. Kalenské a R. Denemarkové (konstruuje se tím diskursní výhoda členů ASCK ve srovnání s jejími odpůrci).

Jednostranná je i interpretace na s. 41 týkající se „dehonestace“. Pokud odpůrci dehonestují aktéra „aktivisty“, pak R. Denemarková (podle mě ještě silněji) dehonestuje aktéra „stát/moc /autoritu“. (O tom, že A. Rychlíková dehonestuje I. Brezina a J. Ort A. Bellua, viz výše.)

Na s. 23 podle mě I. Brezina své tezi neodporuje, jak konstatuje MK. Z přesvědčení o nedotknutelnosti soukromého vlastnictví logicky nutně neplyne schvalování nezodpovědnosti vlastníka za majetek ani závěr, že vše, co vlastníci se svým majetkem učiní, je stejně správné.

Některé argumenty odpůrců označuje podle mě MK za falacie neprávem. Např. na s. 31 se jako „konstruovaná pomocí falacie komunismu“ hodnotí i teze „v ASC Klinika se konají přednášky o Marxovi, marxismu, leninismu atd.“: to je teze natolik konkrétní a faktická, že o ní lze říct leda to, zda je pravdivá, nebo ne.

V několika navzájem souvisejících případech cítím potřebu vyjádřit se k aspektům analyzované problematiky na obecnější úrovni, jakkoli je mi jasné, že v očích zastánců ASCK se tím můj posudek bakalářské práce M. Knappa může stát nevěrohodným.

- 1) MK správně při analýze obou pořadů poukazuje na to, že odpůrci ASCK se dovolávají principu legality, kdežto její zastánci principu legitimacy. Že je vytvoření a činnost ASCK nelegální, je objektivní fakt, a nejde jen o porušení vlastnického práva, jež tak zdůrazňuje I. Brezina, nýbrž i o porušování živnostenského zákona, hygienických norem a dalších právních předpisů, na což upozorňuje A. Bellu. (Z doby po analyzovaných pořadech k tomu lze přidat i nerespektování pravomocného soudního rozhodnutí.) Zda je vytvoření a činnost ASCK legitimní, je naproti tomu věc názoru. V demokratickém právním státě má legalita před legitimitou „defaultně“ přednost.
- 2) Pochopitelně se ale i v demokratickém právním státě může stát, že některé zákonné ustanovení lze důvodně podezřívat z nedostatku legitimacy. V takovém případě ale existuje spousta legálních způsobů, jak na to upozornit a jak se pokusit nesoulad mezi legitimitou a legalitou odstranit, a není potřeba uchýlovat se ke způsobům nelegálním.
- 3) MK s oporou v odborné literatuře klasifikuje několik typů squattingu, které se mezi sebou liší funkcí/účelem. I v případě ASCK, tedy „podnikavého squattingu“, podle mého názoru platí asymetrický dualismus: na jedné straně může mít jedna forma (squatting) různé funkce, na straně druhé může být jedna funkce („vytvářet aktivní sociální komunitu“, s. 12) naplněna různými formami. Neboli vytvářet aktivní sociální komunitu jde i bez porušování platných zákonů demokratického právního státu.

Formální stránka posuzované bakalářské práce je přijatelná, jen na některých stranách (2, 16, 27) se koncentruje mimořádné množství překlepů a soustavně je špatně uváděno příjmení R. Wodakové.

Bakalářskou práci Matouše Knappa doporučuji k obhajobě, soudě, že základní požadavky kladené na kvalitu bakalářských prací v ÚČJK splňuje. V tomto posudku jsem se snažil vysvětlit, proč považuji analýzu v ní obsaženou za dosti jednostrannou, podobu zkoumaného diskursu nezanedbatelně zkreslující, a tedy ne zcela zdařilou. Navrhuji hodnotit ji známkou *dobře*.